

Elmalı Definesi'nin 3 adet gümüş Likya sikkesi Ankara'ya gönderildi

3 sikke daha geri alındı

ÖZGEN ACAR

ANKARA— Türkiye'nin tarihsel ve kültürel mirasının korunması konusunda yapılan çalışmalar üzerine Türk hükümetinin yurtdışında açtığı dava ve yaptığı girişimler ilginç sonuçlar yaratıyor. Dünyanın en önemli sikke bilimi kuruluşu "American Numismatic Society", "bundan böyle kökeni bilinmeyen, yasadışı yollardan kaçak gelmiş define ve sikkeleri, değil satın almak, kurumda ödünç olarak sergilenmesine dahi izin verilmeyeceğini" açıkladı. Bu arada aynı definenin üç adet gümüş Likya sikkesini daha Türkiye'nin İsviçre'deki avukatı Zürih'teki bir müzayededen "bedel ödenmeksizin ve mahkemeye başvurmaksızın" alıp Ankara'ya gönderdi.

Gerçekte, 1900 sikkeden oluşan Elmalı Definesi içinde önemsiz yer tutan bu üç sikkenin geri alınışının maddi ya da tarihsel değerinden daha önemli olan nokta, yabancı alıcılar üzerinde yarattığı 'caydırıcılık'.

"Karun Hazinesi", "Elmalı Definesi" ve "İmparatoriçe Domitia" gibi Türkiye'den kaçırılmış Anadolu'nun kültürel ve tarihsel mirasının parçası olan bu eserlerin geri getirilmesi için Türk hükümetinin Amerika ve Avrupa'da açtığı davaların "ahcılar" nezdinde yarattığı "caydırıcılık" etkisi gün geçtikçe genişliyor.

1966 yılında kaçırılan Karun Hazinesi için 1986'da New York Metropolitan Sanat Müzesi

aleyhine açılan davanın Türkiye lehinde gelişme göstermesi, çeşitli Amerikan müze ve özel koleksiyoncuları arasında kaygı yaratmıştı.

Daha sonra "Elmalı Definesi"nden 400 milyon lira değerinde 10 gümüş sikkeyi Los Angeles'taki bir müzayededen, 140 milyon lira değerinde üç gümüş sikkeyi de Zürih'teki bir başka müzayededen "bedel ödenmeksizin ve mahkemeye gitmeksizin" Türk hükümetinin Ameri-

Bu üç sikke, merkezi Fethiye yöresi olan Likya'da yaşamış ve bugüne kadar bilinmeyen bazı hanedanlara ait paralar olup, tarihin aydınlatılması açısından da önem taşıyor.

kali ve İsviçreli avukatlarının alması dikkatleri çekmişti.

Türk hükümetinin, bunun ardından bugünkü değerinin yaklaşık 40 milyar lira olduğu söylenen definenin tümünün geri alınması amacıyla Boston Federal Mahkemesi'nde dava açması uluslararası antika dünyasında büyük yankıya yol açmıştı. Bunun yanı sıra Türk büyükelçilerinin New York'ta Birleşmiş Milletler kürsüsünde yaptıkları konuşmalar ve Paris'te UNESCO nezdinde yaptığı girişimler "Anadolu'nun tarihsel ve kültürel mirasının korunmasına verdiği ciddi önemi" ortaya koydu.

Türk hükümetinin bu azimli davranışının, alıcı Amerikan ve Avrupa müzeleri ile özel koleksiyoncular arasında önemli "caydırıcılık" etkisi yarattığı biliniyor. Bu merkezlerden gelen haberler; alıcıların, tarihi eser ve sikke alışverişi yapan aracı antika galerilerinden "eserlerin kökeni hakkında yazılı güvence" istemeye başladıklarını gösteriyor.

Bu arada önemli bir gelişme ise sikkencilik alanında görüldü. "Yüzyılın Definesi" olarak tanımlanan "Elmalı Definesi"nden gelen ve aralarında iki Atina dekadrahmisinin de bulunduğu bir grup antik gümüş sikkeyi sergileyen dünyanın en önemli sikkencilik kuruluşu, son genel kurul toplantısında önemli bir karar aldı.

"American Numismatic Society", ABD'nin de taraf olduğu "UNESCO'nun Kültürel Varlıkların Yasadışı Yollardan İhracı ve İthalini Önleyen Sözleşmeye" bundan böyle uyacağını açıkladı.

Bu haberi öğrendikten sonra kuruluşun New York'taki merkezinden telefonla aradığım ve adımı açıklamak istemediğim bir üst düzey yetkili şu bilgiyi verdi:

"Elmalı Definesi'nin Türkiye'den kaçırılmış olduğunu bile bile bunun bir bölümünü kurumumuzda sergilemiş olmamız ve ardından kuruluşumuzu da suçlayan yazılarımız bizim için bir ders ve uyarı oldu. Benim de dahil olduğum örgütteki bir grup görevli, bu sorumsuz davranış karşısında kurum içinde bir kampanya başlattı. İki yıl süren bir mücadeleden sonra başarılı olduk ve 12 ocak tarihinde kurumun genel kurulundan bir karar geçirdik.

Bu karara göre bundan böyle kurum her türlü yasadışı antika ticaretini teşvik edici uygulamadan kaçınacak. Kurum, koleksiyonları için kökeni bilinmeyen, yasadışı yollardan kaçırılmış değil define, hatta tek bir antik sikke bile satın almayacak. Elmalı Definesi'nde olduğu gibi bu tür sikke ve definelerin kurumumuzda ödünç olarak sergilenmesi ya da bilimsel inceleme yapılmasına kesinlikle izin verilmeyecek.

Genel kurulumuzda alınan bu karar dünyadaki bütün üyelere birer mektupla duyuruldu ve görevlilere de bu çerçevede hareket etmeleri için kesin talimat verildi."

Öte yandan, Elmalı Definesi ile ilgili önemli ikinci gelişme ise Zürih'te yaşandı. Daha önce yine Zürih'teki üç sikkeyi alıp Ankara'ya gönderen Türk hükümetinin İsviçreli avukatı Dr. Martin Kurer telefon görüşmemizde

şu açıklamayı yaptı:

"Zürih'teki bir başka müzayededen, toplam değeri 17 milyon lira olan üç Likya sikkesini aynı yöntemle geri alıp Ankara'ya iletilmek üzere Türk Başkonsolosluğu'na teslim ettim. Müzayedenin sahibi Bay Anton Tkalec en ufak bir yasal güçlük çıkarmadan sikkeleri bize verdi. Sikkeleri daha önceki olaya kıyasla şimdi daha kolay aldık."

Elmalı Definesi'nin bütünü elinde tutan Bostonlu işadamı William Koch, yayınımdan önce sikkelerden bazılarını değişik kişi ve kuruluşlara pazarlamıştı. Bunlardan biri de 26 martta Zürih'teki müzayedeyi düzenleyen Yugoslav kökenli Anton Tkalec'di ve yaklaşık 60 adet gümüş sikke için Koch'a 1.5 milyon dolar (yaklaşık 6 milyar lira) ödemişti.

Tkalec, definenin peşinde olduğunu bilmediği için bu sikkelerden bir bölümünü Los Angeles'ta müzayedede pazarlamak istemiş, ancak duyurumuz üzerine Türk hükümetinin Amerikalı avukatları 1988 nisanında ki bu müzayededen aralarında Tkalec'in sikkelerinin de bulunduğu 10 gümüş sikkeyi bedelsiz alıp Ankara'ya göndermişti.

Gerek Los Angeles müzayedesinde sikkelerini bedelsiz Türkiye'ye kaptırması ve gerek yayınımdan sonra elindeki öteki sikkeleri pazarlama olanağından yoksun kalması üzerine Tkalec, aralarında iki Atina dekadrahmisinin de bulunan bu sikkeleri Koch'a geri göndermiş, ancak bu üç küçük Likya gümüşünü her nedense alıkoymuştu.

Ancak Türk hükümetinin New York ve Zürih'teki avukatları; Tkalec'in bunları değişik yüzlerce sikke arasına sıkıştırıp Zürih'te müzayedeye çıkartacağını saptamış, durumu Ankara'ya bildirmişti. Kültür Bakanlığı'na İsviçreli avukat Dr. Kurer'e verilen yetki üzerine bunlar Tkalec'den "bedelsiz ve mahkemesiz" alınarak Türkiye'ye geri gönderildi.

Gerçekte, 1900 sikkeden oluşan Elmalı Definesi içinde önemsiz yer tutan bu üç sikkenin geri alınışının maddi ya da tarihsel değerinden daha önemli olan nokta, yabancı alıcı ve satıcılara Türkiye'nin bu konudaki ciddi hassasiyet gösterdiğinin anlatılıp alıcılar üzerinde "caydırıcılık" yaratılmasıdır. Kaldı ki bu üç sikke, merkezi Fethiye yöresi olan Likya'da yaşamış ve bugüne kadar bilinmeyen bazı hanedanlara ait paralar olup tarihin aydınlatılması açısından da önem taşıyor.

Ülke dışındaki tüm eski eser ve sikke müzayedelerini ve bunların katalogları ile benzeri yayınları hâlâ izleme olanağından ve ilgisinden yoksun, olayları rastlantıya bırakan Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu üç Likya sikkesinin satışa çıktığını her zamanki gibi bu olayda da fark edememişti.

Türkiye'nin dış tanıtımından sorumlu makamlar, daha önce Los Angeles ve Zürih müzayedelerinde sikkelerin geri alınışında olduğu gibi, bu kez de bu konuda en azından yerel yabancı basına avukatlarının ağzından bir açıklama yaptırmadı. Böyle bir açıklamanın, gerek yerel gazete ve gerek konu ile ilgili mesleki organlarda yayımlanmasının, yaratacağı ek "caydırıcılık" fırsatı bu kez de kaçırılmış oldu.

Ayrıca Elmalı Definesi'nden gelen üç adet başka gümüş sikke ile ilgili olarak Münih'te Dietrich Gorny adlı bir antikacı aleyhine açılan dava ise sürüyor. Elmalı Definesi'ni Koch'a 1984 yılında pazarlayan Edip Telliağaoğlu'nun Münih'teki "Griffos" ve Fuat Üzülmüş'in "Artemis" adlı galerilerine yakın bir antika galerisi bulunan Gorny ile ilgili davanın kısa bir süre sonra sona ermesi bekleniyor.

Buna karşılık bugünkü değeri 40 milyar lirayı bulduğu söylenen Elmalı Definesi'nin tümünü elinde bulunduran William Koch ve ortakları Jonathan Kagan ve Jeffry Spier aleyhinde Boston'da açılan dava ile ilgili yasal uygulamaya ise önümüzdeki günlerde başlanacak.

Aralık 1989'da açılan bu dava üzerine defineyi elinde bulunduran üç Amerikalı Türkiye'ye "mahkeme dışında pazarlık" önerisinde bulunmuş, ancak bu istem Ankara tarafından -gecikmeyle de olsa- haklı olarak reddedilmişti. Bu arada davaya bakan yargıcin emekliye ayrılması ve yeni bir yargıcin Boston Federal Mahkemesi'nce bu davaya atanması definenin dava aşamasında bir yıllık bir gecikmeye neden olmuştu.